

Століття

КУПИТИ

Ця книжка – водночас знайомство з думкою видатного французького філософа Алена Бадью (нар. 1937), а також філософське переосмислення ХХ століття. Автор прагне дати висловитися самому століттю, його різноманітним практикам, голосам його активістів – політичних, художніх, поетичних, театральних, наукових, психоаналітичних тощо. На переконання Бадью, головна пристрасть, що рухала століття, була «пристрасть реального»: ХХ століття надихалося не мріями, ілюзіями та утопіями, а саме мужністю поглянути реальному в вічі, стати частиною події, перейти до прямої реалізації, винайти щось нове – насамперед «нову людину» замість «старої». Саме тому все ХХ століття перебуває в парадигмі Війни, епічного зіткнення віч-на-віч, співіснування непеєднаних речей. Усі активісти століття живуть і творять у фігурі антагонізму, зсередини якого потрібно відшукати нову організаційну дисципліну думки, нове «братерство», нове «ми». Сьогодні, залишаючись вірними пристрасті ХХ століття, нам треба запитати вслід за Бадью: «Що значить «ми» в часи миру, а не війни?». Книжка споряджена кількома додатковими текстами, що глибше розкривають погляди філософа на деякі особливості століття: ґрунтовна розмова з автором про його тези навколо «Століття», панорама сучасної французької філософії, фундаментальні аспекти емансипативної політики, ідея комунізму, зв'язок демократії з корупцією тощо. Книжка розрахована на філософів, культурологів, істориків, літературознавців і теоретиків мистецтва. Ален Бадью – один з найвинахідливіших і найцікавіших філософів у нинішній Франції, мислитель, який за цих часів цинічної покори та академічної спеціалізації винятковий у всіх сенсах. Знаючись на безлічі дисциплін – від математики до психоаналізу, – й надихаючись як Платоном і Кантором, так і Мао та Маларме, його твори відновлюють у найрізноманітніших і захопливих термінах натеper призабуте розуміння філософії – філософії як активістського процесу емансипації і трансформації Пітер Голвард Серед нас ходить постать рівня Платона та Геґеля Славоу Жижек

СТО

Ален
Бадью

ЛІТ

Кальварія

Ален Бадью

СТОЛІТТЯ

Cet ouvrage a bénéficié des soutiens des Programmes d'aide à la publication de l'Institut français, ainsi que du Programme d'aide à la publication Skovoroda de l'Ambassade de France en Ukraine/Institut français d'Ukraine.

Це видання було здійснене за підтримки видавничих програм Французького інституту, а також Програми сприяння видавничій справі «Сковорода» Посольства Франції в Україні/Французького інституту в Україні.

Видання здійснене за підтримки
Міністерства з питань культури Франції —
Національного центру книги

Ouvrage publié avec le concours
du Ministère français chargé de la Culture —
Centre national du livre

Avec le soutien du

ALAIN BADIOU

Le Siècle

Seuil
2005

АЛЕН БАДЬЮ

СТОЛІТТЯ

З французької переклав Андрій Репа

Видавництво Кальварія • Львів
Ніка-Центр • Київ
2014

УДК 316
ББК 60.5
Б15

Переклад з французької: *Андрій Репа*
Літературне редагування: *Катерина Міщенко*

Переклад за виданням: Alain Badiou *Le Siècle*
ISBN 978-2020579308

Бадью А.

Б15 Століття / Ален Бадью ; пер. з фр. А. Репа. – Львів : Видавництво Кальварія ; К. : Ніка-Центр, 2014. – 304 с.
ISBN 978-617-7192-10-6 (Видавництво Кальварія)
ISBN 978-966-521-651-3 (Ніка-Центр)

Ця книга – водночас знайомство з думкою видатного французького філософа Алена Бадью (нар. 1937), а також філософське переосмислення ХХ століття. Автор прагне дати висловитися самому століттю, його різноманітним практикам, голосам його активістів – політичних, художніх, поетичних, театральних, наукових, психоаналітичних тощо. Героями цієї книги є Мандельштам, Брехт, Піранделло, Бретон, Целан, Песоа, Фройд, Лакан і багато інших.

На переконання Бадью, головна пристрасть, що рухала століття, була «пристрасть реального»: ХХ століття надихалося не мріями, ілюзіями та утопіями, а саме мужністю поглянути реальному в вічі, стати частиною події, перейти до прямої реалізації, винайти щось нове – насамперед «нову людину» замість «старої».

Саме тому все ХХ століття перебуває в парадигмі Війни, епічного зіткнення віч-на-віч, що призводить до деструкції або складного починання, символом якого став «Білий квадрат на білому тлі» Малевича. Активісти століття живуть і творять у фігурі антагонізму, між силою волі та розгубленим блуканням, зсередини якого потрібно відшукати нову організаційну дисципліну думки, нове «братерство», нове «ми». Сьогодні, залишаючись вірними пристрасті ХХ століття, нам треба запитати вслід за Бадью: «Що значить «ми» в часи миру, а не війни?».

Книга споряджена кількома додатковими текстами, що глибше розкривають погляди філософа на деякі особливості століття: ґрунтовна розмова з автором про його тези навколо «Століття», панорама сучасної французької філософії, фундаментальні аспекти емансипативної політики, ідея комунізму, зв'язок демократії з корупцією тощо.

Книга розрахована на філософів, культурологів, істориків, літературознавців і теоретиків мистецтва.

УДК 316
ББК 60.5

ISBN 978-617-7192-10-6 (Видавництво
Кальварія)
ISBN 978-966-521-651-3 (Ніка-Центр)

© Editions du Seuil, 2005
© Переклад. А. Репа, 2014
© «Видавництво Кальварія»,
2014
© «Ніка-Центр», 2014

Зміст

Вічне століття. <i>Передмова перекладача (Андрій Рєпа)</i>	7
Присвята	21
1. Питання методу.....	23
2. Звір	34
3. Непримиренне.....	50
4. Новий світ: звісно, але коли?	62
5. Пристрасть реального і монтаж видимості.....	71
6. Одиниця ділиться надвоє	82
7. Криза статі	91
8. Анабазис	103
9. Сім варіацій	119
10. Жорстокості	133
11. Авангарди	153
12. Нескінченне	170
13. Спільне зникнення Людини і Бога	187
Бібліографія	201
<i>Додаток</i>	
За межами формалізації: інтерв'ю	203
Панорама сучасної французької філософії.....	234
Про зв'язок філософії та політики	245
Ідея комунізму.....	280
Демократія та корупція: філософія рівності.....	296
Іменний показник	300

ВІЧНЕ СТОЛІТТЯ

Передмова перекладача

Андрій Рена

Любіть те, чого не побачите двічі.

Ален Бадью. Теорія суб'єкта

Оскільки у цієї книги є метод, а саме – дати висловитися самому століттю, мислити століття «в інтеріорності», зсередини його самого, віднімаючи (як у математиці) зовнішні консенсусні судження й історичні трибунали сьогодення, щоб почути, що в столітті справді було нового, унікального, неповторного, – я спробую застосувати цей метод до самого Алена Бадью (адже він, урешті-решт, *ототожнюється* з тим століттям, яке розкриває на цих сторінках): як він визначає сингулярність своєї думки щодо її неминучої історичності? Для цього потрібно просто прислухатися до деяких цитат і, таким чином, втілити голос самого Бадью в живій матеріальності тверджень та універсальному формалізмі філософських категорій.

Насамперед треба зауважити, що ця книга – не історія, а *філософія* століття. Гегель порівнював філософію з птицею мудрості – совою Мінерви, що вилітає тільки в сутінках, коли день завершується й починається ніч. У нашому випадку завершилося століття... Цей нічний момент філософії підштовхує до вибору: або впасти в меланхолійний сон оплакування «кінця» (Історії, емансипативної політики, самої філософії, великих наративів тощо – й тим паче до цього нас підштовхує похмура епоха Реакції), або ж, як Ален Бадью, бути нічним сторожем великих філософських істин дня. Бадью часто цитує вірш американського поета Воллеса Стивенса «Людина, яка несе річ»:

*Ми маємо терпіти свої думки всю ніч,
Поки перед нами не застигне в холодній непорушності яс-
на очевидність*.*

Ця холодна непорушність ясної очевидності – це насправді вічність, сутнісний час філософії посеред зоряного неба.

Попри запропонований образ темних сутінків, ця філософія освітлена яскравим світлом Ідеї.

Так, філософія хоч і вічна, але приходить другою, коли нефілософська новизна вже трапилася. Нефілософські події дня приносять філософії докази іманентності й сингулярності істин. На переконання Бадью, філософія починаючи від Платона залежить від певних нефілософських «умов», що перебувають поза філософією: наука, політика, мистецтво, любов. У платонівській лінії думки, якої тримається й творчо переосмислює Бадью, справжню філософію цікавлять, кінець-кінцем, не опінії, а істина, точніше, чотири «істиннісні процедури» – наукові, політичні, мистецькі, любовні. Й суб'єкт – це втілення цих істин у теорії та практиці: адже суб'єкт – це місце поєднання знання і життя, формалізму та вітальності, структур та існування. Тому в якомусь розумінні століття, яке розкриває Бадью, – це своєрідна непо-

---

* Оригінал: *We must endure our thoughts all night, until The bright obvious stands motionless in cold* (Wallace Stevens, "Man Carrying Thing", in: *Transport to Summer*, 1947). Цит. за: Бадью А. Тела, язyki, истины / Пер. с фр. Н. Козыревой // http://scep sis.net/library/id_1974.html. У іншій лекції, де також натрапляємо на цю поезію, Бадью зазначає: «Філософія – дисципліна, яка приходить після дня пізнання, досвіду, реального життя – на самому початку ночі. Вочевидь, поставлена нами проблема майбутнього філософії таким чином розв'язана. Маємо два варіанти. Перший: почнеться новий день творчих експериментів в царині науки, політики, мистецтва й любові – й у нас буде новий вечір для філософії. Другий варіант: наша цивілізація себе вичерпала й ми можемо увянути лише похмуре майбутнє, майбутнє вічних сутінок. Отже, майбутнє філософії полягатиме в її повільній смерті, повільному помирінні в ночі. Філософія буде зведена до того, що читаємо на початку прекрасного тексту Семюеля Бекета "Компанія": "В чорноті комусь дається голос". Голос, у якого немає ні значення, ні слухача». – Бадью А. Загадочное отношение философии и политики / Пер. с фр. Д. Кралечкин. – М.: Институт Общегуманитарных Исследований, 2013. – С. 11–12.

вторна суб'єктивність такого поєднання. І також суб'єкт – це припис зберігати вірність певним подіям століття. Завдання філософа – і в цьому полягає метод цієї книги – дати суб'єктивностям століття виявити, висловити, експонувати себе.

Момент кінця і завершення, настання ночі, можливо, змушує замислитися про сакраментальне: «Що живе, а що померло?..» Таким питанням філософ Бенедетто Кроче у 1906 році – немов сова Мінерви на схилку XIX століття – формулював вагомість Гегеля для сучасності. Теодор Адорно у праці «Три штудії про Гегеля» (1963) радикально незгоден і перевертає таку позицію. «Таке запитання передбачає прийняття автором самовпевненої позиції судді минулого; але коли йдеться про справді великого філософа, справжнє питання, яке слід поставити, не стосується того, що він усе ще міг би нам сказати, що міг би для нас означати, а радше протилежне: хто є ми, чим наша сучасна ситуація могла би бути в його очах, якою наша епоха постала би в його думках»*.

Чудово, однак сам Бадью приписує цей фундаментальний гріх у піддані минулого суду історії самому Гегелеві: «По суті, над нами все ще тяжіє відома формула Гегеля: “Історія світу – це також і трибунал світу”»**. І хто взяв усі гріхи за двадцять століття на себе? Філософи! Цими роздумами розпочинається «Маніфест філософії» Бадью: «Перед лицем порушеної проти нас епохою справи, за читанням матеріалів суддівського процесу, найважливіші серед яких Колима й Освенцим, наші філософи, зваливши собі на плечі тягар цього століття (а в кінцевому підсумку – і низку століть від

---

* Це перевертання Адорно повторює Славою Жижек (неявно покликаючись на Бадью) щодо питання комунізму: «Те саме стосується комунізму – замість очевидного питання “Чи ідея комунізму сьогодні доречна, чи її досі можна застосовувати як інструмент для аналізу та політичної практики?” нам варто запитати протилежне: “Який вигляд має наша сучасна складна ситуація крізь перспективу комуністичної ідеї?” Жижек С. Уроки першого десятиріччя (Вступ до книжки «Спершу як трагедія, потім як фарс») / Пер. з англ. А. Кравець, Н. Совсун // *Політична критика*. – 2011. – № 1. – С. 25.

** Бадью А. (Возвращение самой философии // Бадью А. Маніфест философии / Сост. и пер. с фр. В. Лапицкого. – СПб.: Machina, 2003. – С. 145.

часів самого Платона), вирішили *визнати себе винними*. Ані безліч разів допитувані науковці, ані військові, ні навіть політики не вважали, що бійні нашого часу всерйоз і надовго вплинули на їхні гільдії. Соціологи, історики, психологи – всі процвітають у невинності. Одні тільки філософи чітко засвоїли, що думка, їхня думка, зіштовхнулася з історичними й політичними злочинами нашого століття – і всіх століть, що його породили, – відразу і як з перешкодою для будь-якого продовження, і як з трибуналом, під який підпадає за інтелектуальні – колективні та історичні – службові злочини^{*}. Така нещаслива свідомість призводить до паралізації філософії: вона або делокалізується (втрачає своє власне місце й намагається прибитися до інших спеціальностей і практик – наукових, релігійних, художніх тощо, – або музеїфікує себе (перетворюється на нескінченне переповідання власної історії, так зване *академічне повторення* – може це робити залюблено або, навпаки, з ресентиментом, скажімо, до метафізики). Насправді, щоб вилікуватися від такої внутрішньофілософської хвороби, філософії треба, вважає Бадью, відмовитися від історицизму. Філософські ідеї мають визначатися без верховного обґрунтування в Історії. Філософія має набратися сміливості виставляти свої поняття без попереднього трибуналу історичного моменту. В «Маніфесті філософії» Бадью пропонує забути історію філософії. Звісно, таке імперативне «забуття» є лишень методом, а геть не навмисним невіглаством. «“Забути історію” насамперед означає прийняти *мислинневі рішення*, не звертаючись до їхнього гаданого історичністю приписаного смислу. Мова йде про те, щоб порвати з історицизмом, щоб вступити, як колись зробили Декарт або Спіноза, в самостійне узаконення дискурсу. Філософія має прийняти аксіоми думки й видобути з них наслідки. Лишень тоді – й виходячи зі своєї внутрішньої обумовленості – вона прикличе свою історію»^{**}.

* Бадью А. Маніфест философии / Пер. с фр. В. Лапицкого. – СПб.: Machina, 2003. – С. 10.

** Бадью А. (Воз)вращение самой философии // Бадью А. Маніфест философии / Сост. и пер. В. Лапицкого. – СПб.: Machina, 2003. – С. 145. Крім того, Бадью не підтримує сучасну інтелектуальну моду в історіографії на «місця пам'яті». Пам'ять – царина опінії, вона, по суті, конструює та нагромаджує ідеології, як індивідуальні, так і державні:

Річ у тім, що філософія має власний час. З одного боку, є подієвий час «родових істин» (наукових, політичних, мистецьких, любовних), які неминуче випадкові, рідкісні, сингулярні, послідовницькі, але й zarazом, оскільки ці істини – універсальні, вічні, родові, є буттєво-часове «завжди» [*toujour du temps*]*, яке не можна змішувати з часом Історії (часом ідеології та опінії). В кінцевому підсумку філософія має видобути таку своєрідну «логіко-математичну» вічність часу**.

Візьмемо, до прикладу, емансипативні політики (в множині; вони єдині, на думку філософа, достойні мислення). Вони рідкісні, переривчасті, існують «через послідовності, під подієвим випадком, що скеровує їхній припис. Вони ніколи не є втіленням або історичним тілом позачасової філо-

---

«Будь-яка пам'ять зберігає лише те, що їй приписане часом, долучає минуле згідно зі своїм визначенням теперішнього. В мене немає сумніву, що треба пам'ятати про винищення євреїв чи про боротьбу учасників Опору. Але мені здається, що пам'ять якогось маніяка-неонациста, що вклоняється цій війні, подібна до пам'яті колекціонера – докладно пам'ятаючи про фашистські звірства, він упивається згадками про ті події і прагне їх повторити. Я бачу, як чимала кількість людей знаючих (також істориків) висували зі своєї пам'яті про часи Окупації та із зібраних документів те, що у Петена було чимало заслуг. З цього очевидно випливає, що за допомогою “пам'яті” одним махом не вирішити питання. Кожного разу настає момент, коли важливо від власного імені заявити: те, що мало місце, – було, і чинити те, що вимагає теперішня ситуація із можливостями, які вона пропонує». Бадью А. Апостол Павел. Обоснование универсализма / Пер. с фр. О. Головой. – М., СПб.: Университетская книга, 1999. – С. 39.

* Саме так французькою перекладений платонівський термін «цілокупність часу»; див.: Платон. Держава. Книга шоста, 486b. – К.: Основи, 2000. В українському перекладі цей фрагмент подано так: «... уміння охопити внутрішнім поглядом неосяжну цілість часу й буття». (Пер. Дзвінки Коваль).

** Щодо зв'язку часу та історії в Бадью, його колишній учень і видатний філософ Кентен Меясу виводить вузлову, хоч і на позір парадоксальну тезу: «*є лише історія вічного, тому що лише вічне виходить із події*». Інакше кажучи: є історія лише істин, наскільки будь-яка істина чітко вічна й незвідна до якого-небудь релятивізму». Meillassoux Q., Histoire et événement chez Alain Badiou. – Intervention au séminaire «Marx au XXe siècle: l'esprit & la lettre» (Paris: 2 février 2008) // http://www.marxau21.fr/index.php?option=com_content&view=article&id=83:histoire-et-evenement-chez-alain-badiou&catid=39:badiou-alain&Itemid=62

софської категорії. Вони не є зішестям Ідеї, як і доленосною фігурою буття. Вони – *сингулярне креслення, в якому проби- вається назовні істина колективної ситуації**. Може бути Історія держави, але емансипативні політики (протилежні державі) мають лишень історичні модуси сингулярних послі- довностей (від однієї «точки» – рішення – до іншої «точки» і так далі). Але разом з тим в історії людства завжди існували так звані *комуністичні інваріанти* – як от повстання гладіа- торів Спартака або селянські бунти Томаса Мюнцера: «Кому- ністичні інваріанти не мають характеру певного класу: вони синтезують універсальне прагнення пригнічених на пова- лення будь-якого принципу експлуатації та поневолення**», прагнення, чільною вимогою якого є радикальна рівність. Рівність, справедливість (політичне ім'я для «істини») – це позачасові, безумовні *аксіоми*: їх не дістають в результаті певної діяльності, а постулюють від самого початку як уні- версальні принципи***.

Однак посеред канонічних філософських концептів Бадью, таких як трансісторичні, повністю формалізовані по- няття «буття», «подія», «віднімання», «нескінченність», «без- смертя» тощо, непомітно, але завжди працює концепт «сто- ліття». Воно дає вихід на певні ключові концепти, пов'язані зі століттям: «катастрофа», «шов», «темний суб'єкт», «очи-

* Див. статтю «Про зв'язок філософії та політики» в цьому виданні.

** Badiou A., Balmès F. *De l'idéologie*, Paris, éd. François Maspero, 1976. – P. 67. Там само Бадью й Бальме проголошують ще одну аксіоматич- ну думку, яка потім буде повторюватися в різних варіаціях: «Народ мислить» (Або: «Маси мислять»): «Наше переконання, зафіксоване в усій історії великих народних бунтів, сконцентроване в такій складній очевидності: маси мислять і, більше того, в загальному історичному русі їхнього неперервного спротиву експлуатації та пригніченню, маси мислять правильно». *Ibid.* Ця теза матиме далекі наслідки: насамперед у твердженні, що політика – це певна колективна здатність або по- літика – це думка. Рансьєр по-своєму розвиває цю «маоїстську» тезу мислиннево-егалітарної здатності на сторінках «Учителя-незнайка. П'ять уроків із розкріпачення розуму»... На сторінках «Століття» відразу ж у першій лекції, де запропоновані різні підходи до століття, Бадью висуває провокативне твердження: *нацисти мислять*.

*** Див. докладніше: Hallward P., «The Politics of Prescription», in *South Atlantic Quarterly*, fall 2005, 104 (4), p. 769–789.

щення», «не-зв'язність», «ненайменоване», ба навіть «Солженіцин і Шаламов»*... Але «століття» скоріше формулювалось як місце певної ситуації, ніж суб'єктивності. І ось між двома найважливішими своїми теоретичними книгами «Буттям і подією» (1988) та «Логіками світів» (2006) Бадью присвячує століттю цілу книгу, що постала з лекцій, прочитаних у 1998–2001 роках. З одного боку, це ілюстрація філософських концептів самого Бадью, з іншого – його деколи відсторонений, а деколи пристрасний погляд безпосереднього учасника. «Дозволимо собі спокуситися коханкою моменту – Історією», – розпочинає він свої *leçons* (лекції, але також і уроки), але ми маємо пам'ятати, що це також і його історія. Кілька таких біографічних моментів вплинули на сукупний філософський підхід**. Згадаємо деякі з цих моментів: рух Опору, колоніальна війна в Алжирі, Травень-68, Культурна

* Див. переломну працю «Чи можна мислити політику?» (1985): Бадью А. Мета/Політика: Можна ли мислити політику? Краткий трактат по метаполітике / Пер. с фр. Б. Скуратов, К. Голубович. – М.: Логос, 2005. – С. 26–34. Для Бадью особливо важливим є ім'я Шаламова; до нього він повертається в книзі «Етика» (1993), коли радикально переосмислює всю етику, згадуючи особливість людини за Шаламовим: дивовижну «непоступливість» бути жертвою, тобто непоступливість просто бути смертною істотою. «Безсмертним сущим – ось ким показала себе людина в найтяжчих ситуаціях, у які її тільки можна було поставити, винятковим чином відокремлюючись у багатоманітному й хижачькому плінні життя. Щоб осягнути щось про людину, треба відштовхуватися саме від цього». Бадью А. Етика. Очерк о сознании Зла / Пер. с фр. В. Лапицкого. – СПб.: Machina, 2006.

** Ми мали б також окремо зупинитися на інтелектуальних дже-релах Бадью, закорінених у новаторській думці двадцятого століття. Зазначимо тільки, що крім математичних теорій, на розробку його філософських концепцій ще замолоду вплинула зустріч із двома теоретиками: Альтюсером і Лаканом (з першим особисто, з другим заочно). Щодо Альтюсера, див. ранню статтю 1967 року: Відновлення діалектичного матеріалізму (Альтюсер). – в кн.: Бадью А. Концепт моделі / Пер. з фр. А. Репа. – К.: Ніка-Центр, 2009. – С. 159–188. Щодо Лакана, читаємо в «Столїтті»: «Маю особисте свідчення: 1960 року я, студент Вищої нормальної школи, щойно з неабияким захопленням відкрив опубліковані тексти Лакана, коли Альтюсер, на той час відповідальний за філософську програму, доручив мені зробити перед однокурсниками загальну презентацію концептів Лакана, тоді ще зовсім незнамого. Я зробив дві доповіді, що й досі внутрішньо слугують мені дороговказом».

революція в Китаї, глобальна криза марксизму; з усіх цих подій філософ робить фундаментальні висновки...

У пролозі до книги «Метаполітика» Бадью віддає шану активним учасникам руху Опору, зокрема філософам-математикам Жану Кавае та Альберу Лотману, які пішли боротися з нацизмом і загинули у складних бойових операціях не на хвилі емоційного протесту, а «за логікою» – згідно з глибокою послідовністю свого мислення. Так само в русі Опору брав участь і його батько, який також був математиком. Бадью підбиває підсумок такому рішенню: «В цьому “за логікою” залягає зв’язок між філософською строгістю та політичними приписами. Здається, що не стурбованість мораллю і не – як кажуть сьогодні – етичний дискурс породили найбільші фігури філософії як спротиву. Вочевидь, що кращим дороговказом у цьому рішенні був *концепт*, а не свідомість чи навіть духовність»*.

Таке аксіоматичне мислення, подібне до математичної логіки, закорінюється в рішенні суб’єкта, а не в позитивному вивченні обставин, у яких воно має місце, навіть якщо ці обставини включають непорушні закони класової боротьби, як і не залежить воно від морально-етичних принципів. «У послідовності подій, пов’язаних із рухом Опору, немає взагалі нічого, що можна було б виділити в термінах об’єктивних груп; “робітників”, як і “філософів”, там було не більше, ніж усіх решта. Це витікає з того, що протестувальник “за логікою” підкорюється певній аксіомі або певному наказу, які він формулює від свого власного імені й з яких дістає певні наслідки, не дочікуючи того, щоб – у термінах об’єктивних груп – до нього приєдналися інші. Скажемо, що, міркуючи логічно, спротив – це не опінія. Скоріше це логічний розрив із поширеними й панівними опініями. Як зазначає Платон у “Державі”, перша стадія розриву з опінією – це математика, що врешті-решт прояснює вибір Кавае й Лотмана»**.

В інтерв’ю Бадью часто зазначає, що ще в молодому віці на нього особисто вплинули дві події століття: «Перша –

---

* Бадью А. Мета/Політика: Можна ли мислити політику? Краткий трактат по метаполітике / Пер. с фр. Б. Скуратов, К. Голубович. – М.: Логос, 2005. – С. 98.

** Там само. – С. 99.

це боротьба проти колоніальної війни в Алжирі наприкінці 1950-х і на початку 1960-х років. Із цієї боротьби я виніс, що політичні переконання – це не питання кількості, більшості. Тому що на початку Алжирської війни нас, протестувальників проти цієї війни, було насправді дуже мало. Для мене це був урок: ти маєш щось робити, коли вважаєш, що це необхідно, коли це правильно, не турбуючись про кількість*. Другою подією став Травень 68-го. В цей час я усвідомив, що нам слід організувати безпосередній зв'язок інтелектуалів з робітниками. Ми не зможемо це зробити тільки за посередництва партій, асоціацій тощо. Ми маємо вступити в зв'язок із політичним. Моє зацікавлення маоїзмом і Культурною революцією наприкінці 1960-х і початку 1970-х полягав у такому: це політичне вчення організовувало щось на кшталт безпосереднього зв'язку інтелектуалів із робітниками... Досі я вважаю, що політична дія має бути процесом, розвитком – розвитком принципів і переконань – і необов'язково сповідуваних більшістю. А з іншого боку, є необхідність встановлення безпосереднього зв'язку інтелектуалів з робітниками**.

---

* Близький до Бадью в молоді роки Жак Рансьєр теж згадає цю подію, але з погляду політичного питання ідентифікації та суб'єктизації: «Політика для мого покоління трималася на неможливій ідентифікації – на ідентифікації з тілами алжирців, забитих до смерті й кинутих у Сену французькою поліцією від імені французького народу в жовтні 1961 року. Ми не могли ідентифікуватися з цими алжирцями, але могли поставити під сумнів нашу ідентифікацію з “французьким народом”, від імені якого вони були піддані смерті. Отже, ми могли діяти як політичні суб'єкти в проміжку або в зазорі між двома ідентичностями, з котрих не могли взяти собі жодної. У цього процесу суб'єктизації не було власного імені, але, ймовірно, “справжнє” ім'я він дістав у гаслі 1968 року: “Всі ми – німецькі євреї”». (Рансьєр Ж. На краю політичного / Пер. с фр. Б. Скуратова. – М.: Праксис, 2006. – С. 104–105.)

** Бадью А. Родовая ідентичность рабочего класса достигла предела насыщения // http://scepis.net/library/id_1492.html Бруно Бостилс робить цікаве зауваження: «Траскторію позаду постмаоїзму Бадью можна підсумувати рухом від “служіння народу” до “служіння істинам”», згадуючи відому тезу Бадью з «Буття та події»: «Отже, філософія перебуває на службі у мистецтва, науки та політики. Чи здатна вона бути на службі любові – більш сумнівно (втім, мистецтво, змішана процедура, підтримує істини любові). У будь-якому разі немає комерційної філософії».

Ще однією подією століття, що стала визначальною для Бадью, була, говорячи абстрактніше, «криза марксизму», що дорівнювала навіть «кризі політики в цілому»*. Криза марксизму означає не зречення й засудження емансипативної політики як такої; так само як «кінець філософії» не означав відкидання філософії. Багато лівих після Травня-68 відкинули ідеали емансипативної політики, засуджуючи «тоталітаризм» і прославляючи «капітало-парламентаризм» (нині його заведено називати «ліберальною демократією»), тим самим повторюючи логіку, якою свого часу керувалися термідоріанці за Французької революції. Фігура термідоріанця для Бадью – це не просто фігура реакціонера; термідоріанець – це той, хто говорить «ні» всьому, що він зустрів, ким він був, чому він вірив. Термідоріанець «відкидає свій революційний ентузіазм і продає свою підтримку владі власників... що рівнозначно утвердженню корупції в осерді держави»**.

Як активний учасник Травня-68 й теоретичний прибічник французького маоїзму та постмаоїзму, що надихалися уроками та кризою Культурної революції в Китаї, Бадью переосмислив сталінський терор у філософських термінах «катастрофи» й накладання на філософію «політичного шва». Він закликає до прямої дії в емансипативній політиці – на дистанції від держави та без посередництва партій***. Крім

(Bosteels B. Post-Maoism: Badiou and Politics // *Positions: east asia cultures critique*. – 2005. – № 13:3. – P. 584.)

* Бадью А. Мета/Політика: Можна ли мыслить политику? Краткий трактат по метаполитике / Пер. с фр. Б. Скуратов, К. Голубович. – М.: Логос, 2005. – С. 19.

** Див.: Бадью А. Что такое термидорианец? // Мета/Політика: Можна ли мыслить политику? Краткий трактат по метаполитике / Пер. с фр. Б. Скуратов, К. Голубович. – М.: Логос, 2005. – С. 204–217.

*** Щодо розпаду Радянського Союзу, він зазначає: «Кінець цього монстра, державного комунізму, позбавляє життєвих сил, тягне за собою в своєму падінні будь-яку політичну суб'єктивність, що намагається або під знаком революції, або під знаком права поєднати державний примус і емансипативний універсалізм». Бадью А. Тайная катастрофа: Конец государственной истины / Пер. с фр. Т. Анисимовой. – S/Λ'2002. Альманах Российско-французского центра социологии и философии Института социологии РАН. – М.: Институт экспериментальной социологии, СПб.: Алетейя, 2002.

сталінської «катастрофи» й політичних винаходів Травня-68, складниками цієї гігантської кризи були робітничі повстання. Насамперед для Бадью симптоматичними стали страйки «Солідарності» у Польщі й, зокрема, у Франції страйк на автомобільному заводі Тальбо у 1983 році.

Страйк на заводі Тальбо став для Бадью хрестоматійним прикладом того, що в майбутньому він назве істиннісною процедурою. Це було неочікуване повстання робітників-іммігрантів, яких французька держава не «рахувала» за певну політичну «одиницю» й які жодним чином не були репрезентовані в дзеркалі держави чи партії (навіть ліві партії, інтегровані в державну систему, не звертали уваги на страйк). Робітники-іммігранти в очах держави були непрезентовані. Бадью виніс такий урок: «Політика починається тоді, коли нам пропонують не репрезентувати жертв – проект, що залишав стару марксистську доктрину в полоні виражальної моделі, – а зберігати вірність подіям, у яких жертви висловлювалися про себе самі. Носієм цієї вірності слугує не що інше, як рішення. І це рішення, яке нічого нікому не обіцяє, своєю чергою, зв'язане лише з гіпотезою. Мова йде про гіпотезу політики “не-панування”, засновником якої був Маркс і яку сьогодні треба пере-заснувати заново»*. Тут вже є всі терміни подальшої філософської доктрини Бадью: з одного боку, критика репрезентації, виражальної моделі, суб'єктів як жертв; з іншого – підтримка вірності події; рішення; гіпотеза не-панування, яка згодом буде названа «комуністичною гіпотезою»...

Отже, позаду «кризи марксизму» лежить більш глибоке питання переосмислення комуністичної Ідеї. Бадью згоден, що комуністична гіпотеза, властива для XIX і XX століть (перший та другий її етапи), вичерпалася й, як він висловлюється, «досягла межі насичення»**. Нині серед багатьох домінує негативна інтерпретація межі насичення: а саме, роблять вибір на користь висловлювання: «Сьогодні в полі-

* Бадью А. Мета/Політика: Можливо ли мыслить политику? Краткий трактат по метаполитике / Пер. с фр. Б. Скуратов, К. Голубович. – М.: Логос, 2005. – С. 60.

** Про це докладніше див.: Бадью А. Обстоятельства, 4: Что именуется Саркози? / Пер. с фр. С. Фокина. – СПб.: Академия исследования культуры, 2008.

тичній сфері нічого не можна зробити; реакційна тенденція занадто сильна». Але є друга можливість. Наприклад, у світлі деяких подій зберігати вірність певним аксіомам і виявляти дещо нове в емансипативних практиках*. Як і в філософії, треба *зробити ще один крок*... Безперечно, це має бути афірмативний крок нового починання.

На наш погляд, Бадью розробляє цю думку в переробці понять діалектики (дуже часто випробовуючи її антидіалектичними моделями на кшталт «диз'юнктивного синтезу», про який немало сказано на сторінках «Століття»). Діалектика, на переконання Бадью, насамперед означає форму мислення, що схоплює істину ситуації не через опосередкування, а через переривання, розрив або розкол у репрезентації (в книзі «Століття» це висловлено в формулі «Одиниця ділиться на Двійку»). Вже після повстання на заводі Тальбо він писав: «Я стверджую, що концепти події, структури, втручання й вірності є концептами діалектики, якщо, звісно, не зводити діалектику до плаского – неадекватного вже для Гегеля – образу тоталізації та обробки негативності. Діалектичність діалектики... як учення про подію, а не регульована пригода духу. Це радше політика, ніж історія... Діалектична думка насамперед розпізнається через її конфлікт із репрезентацією. Вона вводить у своє поле ту нерепрезентовану точку, з якої підтверджується, що ми торкнулися *реального***». Отже, пригода діалектики в ХХ столітті розігрувалася через «пристрасть реального»*** ... В лекції «Одиниця ділиться надвоє»

---

* Але також і винайти «велику фікцію»! «Як ми знаємо завдяки Лакану, істина сама перебуває в структурі фікції... Складність, безперечно, в тому, що ми маємо знайти велику фікцію, не маючи її власного імені... В минулому столітті в усіх пристроях фікції, що працювали в політичному полі, було власне ім'я. Для мене наша сьогоднішня проблема... як володіти фікцією без власного імені». Бадью А. Политика: неэкспрессивная диалектика // Бадью А. Загадочное отношение философии и политики / Пер. с фр. Д. Кралечкин. – М.: Институт Общегуманитарных Исследований, 2013. – С. 104–105.

** Бадью А. Мета/Политика: Можно ли мыслить политику? Краткий трактат по метаполитике / Пер. с фр. Б. Скуратов, К. Голубович. – М.: Логос, 2005. – С. 69.

*** Якщо характерною особливістю ХХ століття, що минуло, Бадью називає «пристрасть реального», то особливістю ХХІ ст. він називає «демократичний матеріалізм», який твердить: «Є лише тіла та мови».

натрапляємо на твердження: «Століття – фігура недіалектичного накладання Двоїни та Єдиного. Питання в тому, як століття підсумовує діалектичну думку».

Ще в ранніх працях свого «маоїстського» періоду Бадью постійно наголошував: «Справжнє діалектичне питання... завжди таке: що трапляється нового?»* Нещодавно в інтерв'ю для Бруно Бостилса він повторює: «Мое єдине філософське питання, я б сказав, таке: чи можемо ми мислити, що є де-що нове в ситуації, не нове поза ситуацією або деінде, а чи можемо ми справді мислити нове та розглядати його в ситуації? Система філософських відповідей, які я розробляю, хоч яка їхня складність, підкорена саме цьому питанню й ніякому іншому»**. Але щоб мислити нове, треба осмислити й старе. «Століття» знає багато таких зіткнень: нове й старе, деструкція та віднімання, реальне та жорстокість, сенс і нонсенс, миттєвий акт і творче тривання, істина та знання, детермінізм і волюнтаризм, історичизм і авангардизм, скінченне й нескінченне, гуманізм та антигуманізм... Вічні розпочинання століття, якого більше немає.

* * *

Українське видання цієї книги реалізовувалося довго. Довелося пройти навіть через зневіру й покласти рукопис перекладу в шухляду на кілька років – з думкою, що ця книжка ніколи не буде опублікована. Занадто впливові в неї виявилися ідейні вороги, які нізащо не хотіли її виходу в світ. Але друзів виявилось більше – і яких: сміливих інтелектуалів, незалежних художників, молодих революціонерів, прекрасних коханців – й ми не могли, врешті-решт, не здобути – разом – цієї маленької перемоги! Насамперед я дякую видавцям: Володимирові Самойленку з «Ніка-Центру», Анетті Антоненко з «Видавництва Кальварії» та Мішелю Сюрья з «Lignes». Також велику вдячність висловлюю колегам-перекладачам,

Цій доктрині нового століття Бадью протиставляє свою платонівську «матеріалістичну діалектику», що стверджує: «Є лише тіла та мови, якщо тільки є істини». Цю думку Бадью розвиває в праці «Логіка світів».

* Badiou A. *Théorie de la contradiction*, Paris, éd. François Maspero, 1975.

** Цит. за: Bosteels B. *Badiou and Politics*. London, Durham, 2011. – P. 307.

які щиро долучилися до створення потрібних фрагментів з німецької та португальської: Катерині Міщенко, Катерині Терещенко, Петру Рихлу. Дякую художникам – Анатолію Белову та Нікіті Кадану, які робили ілюстрації до текстів книжки, що виходили в різних виданнях. Дякую авторам журналів «Простори», «Спільне», «Політична критика», Gaslo.info, які завжди були десь поруч. Також окрема подяка за моральну підтримку: Пітеру Голварду, Володимирі Ночваю, Захару Поповичу, Насті Рябчук, Володимирі Артюху, Наташі Рябовій-Коше, Ярославі Шевченко, Оксані Кривді.

ПРИСВЯТА

До написання цих текстів мене надихнула одна фраза Наташі Мішель, яка, попри анафеми, якими сиплють у бік революцій та активістів, із презирством ставиться до нігілізму теперішніх записних «демократів». Одного разу вона сказала: «XX століття таки було».

Матрицею цих тринадцяти лекцій став семінар Міжнародного колежу філософії, що проходив у навчальних 1998–1999, 1999–2000 і 2000–2001 роках.

Отож дякую колежу й зокрема його голові Жану-Клоду Мільнеру за те, що дозволили мені поділитися своїми думками під час публічних виступів.

Слухачам семінару висловлюю вдячність за колективну підтримку, завдяки якій увесь цей захід набув сенсу.

Дякую Ізабель Водо, яка чудово впоралась із записами та моїми імпровізаціями, що лягли в основу цієї книжки.

21 жовтня 1998 р.

1. ПИТАННЯ МЕТОДУ

Що таке століття? Згадуються слова Жана Жене в передмові до п'єси «Негри»^{* **}. Там він іронічно запитує: «Хто такий негр?» І додає: «Переш за все – якого він кольору?» Я так само хочу запитати: століття – це скільки років? Сто? Тоді постає питання Босюе^{***}: «Що значать сто, тисяча років, якщо їх стирає якась одна мить?» Яка надзвичайна мить стирає ХХ століття? Падіння Берлінського муру? Послідовність основ у ДНК? Запровадження євро?

---

* Перелік цитованих творів подаємо в бібліографії. – *Прим. пер.*

** «Негри», як і майже всі тексти Жене після романів раннього періоду (тобто після великого дослідження Сартра «Святий Жене, комедіант і мученик»), – важливий документ століття, позаяк зображає зв'язок білих людей Заходу з тим, що можна назвати їхнім чорним історичним несвідомим. П'єса «Ширми» намагається не просто переповісти жакіття колоніальної війни в Алжирі, а й створити театр, що передавав би суб'єктивний стан героїв, – унікальна спроба такого роду, якщо, звісно, не брати до уваги дивовижної та відлюдної «Могили для п'ятисот тисяч солдатів» Гійота, який перетворює війну на щось на кшталт матеріалістичної поеми, схожої на поему Лукреція.

На мій погляд, літературне зусилля Жене сягає апогею в шедевр «Полонений захопаний», де він вже не театральними, а прозовими засобами підносить до рівня вічності гострий момент війни палестинців з Ізраїлем, а також – разом із Чорними пантерами – момент нескінченної і прихованої громадянської війни, що зветься Сполученими Штатами.

*** Не думаю, що хтось іще читає Босюе, й зокрема цитовану мною «Надгробну проповідь». А проте – треба віддати належне Філіпу Солерсу, який здавна палко обстоює його мистецтво, – це один з найсильніших мовців у нашій історії. Для тих, хто, крім усього іншого, цікавиться, як-от, сподіваюся, читач цієї книжки, підсумком століть, важливо розглядати Босюе як найпослідовнішого захисника провіденціалістського, а отже, раціонального, хоч воно і перевищує ресурси нашого розуму, бачення людської історії.

Навіть якщо нам вдасться сконструювати століття, подати його як об'єкт для осмислення, то чи буде це філософський об'єкт, відкритий для такої особливої волі, як воля до розмислу? Чи не є століття передусім історична цілість?

Дозволимо собі спокуситися коханкою моменту – Історією. Вважають, що вона – вагоме підґрунтя будь-якої політики. Наприклад, можна резонно зауважити: століття починається війною 1914–1918 рр., разом із революцією 1917 року, й завершується розпадом Радянського Союзу та кінцем холодної війни. Коротке, зав'язане в міцний жмут століття (сімдесят п'ять років). Загалом, століття радянське. Ми вибудовуємо його за допомогою добре знайомих, класичних історико-політичних параметрів: війна і революція. Тут війна і революція постають не інакше як «світові». Століття окреслюється, з одного боку, навколо двох світових воєн, з іншого – розгортанням і падінням так званого «комуністичного» проекту як проекту планетарного масштабу.

Інші, правду кажучи, так само захоплені Історією чи тим, що вони називають «пам'яттю», рахують століття зовсім не так. І їх нескладно зрозуміти. Для них століття – це місце настільки апокаліптичних, страхітливих подій, що єдина категорія, здатна передати їхню цілість, є категорія злочину. Злочини сталінського комунізму, злочини нацизму. Отже, в самому серці століття залягає Злочин, що покладає міру всім іншим злочинам: знищення євреїв у Європі. Це прокляте століття. Головні параметри його осмислення – це концентраційні табори, газові камери, бійня, катування, організований державний злочин. Число тут стає внутрішньо властивою оцінкою, позаяк категорія злочину, віднині пов'язана з державою, позначає масове винищення. Підсумок століття відразу ставить питання підрахунку померлих*. Чому саме

---

* Вже більше двадцяти років так звані «нові філософи» зводять наслідки століття до такого підрахунку, підпорядковуючи всю думку про політику найбільш регресивному «моральному» підсумовуванню. Нещодавно появу «Чорної книги комунізму» треба розцінювати як абсолютно злочасне історичне опанування такої регресії. Годі дати раду підрахункам, де під словом-валізкою «комунізм» намішані неабияк несхожі й за намірами, й за послідовністю політики, що розтяглися на сімдесят років історії. Якщо йти за методами книги, геть неможливо піддати осмисленню ті грандіозні знищення й даремні втрати життів,

воля до підрахунку? Тому що етичне судження віднаходить тут своє реальне тільки в непосильному надмірі злочину, в рахуванні мільйонів жертв. Підрахунок – це точка, в якій промисловий вимір смерті перетинає потребу судження. Підрахунок – це реальне, яке закладають всередині моральної позиції. Одночасність цього реального і державного злочину має ім'я: тоталітарне століття.

Зазначимо, що воно ще коротше, ніж століття «комуністичне». Починається 1917 року з Леніним (дехто, але це було б надто довго, залюбки розпочав би його від 1793 року та Робесп'єра*), досягає zenіту 1936 року разом зі Сталіним, 1942–1945 рр. з Гітлером і в цілому завершується 1976 року зі смертю Мао Цзедуна. Таке століття триває близько шістдесяти років. Це якщо не брати до уваги деяких екзотичних «останніх з могікан», типу Фіделя Кастро, або якихось діявольських та ексцентричних розбуджених примар, як-от «фанатичний» ісламізм.

Отож для тих, хто озирає холодним оком коротке століття з його смертельним шаленством, чи для тих, хто його змінює в пам'яті або в покайних поминаннях, нічого не лишається, як мислити нашу епоху історично, відштовхуючись від її результату. Нарешті, ХХ століття є століття триумфу капіталізму і глобального ринку. Щасливе поєднання безмежного Ринку й безупинної Демократії, відкидаючи патології буйної волі, врешті-решт здобуває сенс століття у вигляді примирення або розважливої посередності. Століття проголосить перемогу економіки, у всіх значеннях терміну:

які справді супроводжували деякі ті політики. Адже те, що не помислено, залишається. Попри поширене переконання, повторення можна запобігти завдяки думці, а не пам'яті.

* У річці розмов про «тоталітарну» ідентичність емансипативних політик, чи політик неліберальних, дехто вирішив копнути аж до самого коріння Французької революції, зокрема, до центрального його епізоду – якобінства. Тож наприкінці 1970-х років ми слухали всілякі нісенітніці про зв'язок Робесп'єр–Сталін, навіть – у перевернутому вигляді – про визвольний геній Вандеї, що в провінції захищалася від «геноциду», який вчинили республіканці. Саме в цьому сенсі ХХ століття, якщо його сутність криється в тоталітарній мерзенності, починається, з погляду деяких екстремістів Реставрації, з Комітету громадського порятунку.

Капіталу як економіки нерозважливих пристрастей думки. Це ліберальне століття. Століття, коли парламентаризм та його опора відкривають королівський шлях для дрібних ідейок, – найкоротше з усіх. Розпочавшись у кращому разі після 1970-х (останні роки революційного піднесення), воно триває тридцять років. Хтось скаже: щасливе століття. Століття-купчик.

Як усе це осмислити з філософських позицій? Що на концептуальному рівні сказати про перетин століття тоталітарного, століття радянського й століття ліберального? Нам не допоможе миттєвий вибір якогось типу об'єктивної чи історичної єдності (комуністична епопея, чи радикальне зло, чи тріумфальна демократія...). Адже для нас, філософів, питання не в тому, що відбувалося в столітті, а що воно про себе думало. Що мислили люди цього століття такого, що не повторювало думки попередніх епох? Якими були їхні унікальні думки? Що вони помислили такого, чого раніше не мислили, такого, що навіть було немислимим?

Наш метод буде такий: узяти з продукції століття деякі документи, сліди, що вказують на те, як століття мислило себе. Точніше, як століття мислило своє мислення, як воно визначало свою мислячу особливість у стосунку до історичності своєї думки.

Щоб прояснити цей підхід, дозвольте поставити провокативне сьогодні й навіть заборонене питання: якою була думка нацистів? Що мислили нацисти? Завжди наштовхуємось на спроби одразу зосередитися на тому, що нацисти робили (знищували європейських євреїв у газових камерах), але це аж ніяк не дозволяє наблизитися до того, що ж, роблячи свої чорні справи, вони мислили чи що їм здавалось, ніби вони мислили. Адже брак осмислення того, що мислили нацисти, так само не дозволяє досягнути те, що вони робили, і, як наслідок, зупиняє будь-яку справжню політику заборони повернення тих дій. Наскільки нацистська думка немислима, настільки вона залишається серед нас: немислима, а отже, незнищенна.

Коли ж легковажно твердять, що скоєне нацистами (масове знищення) належить до царини немислимого, то забу-

вають надважливий момент, а саме – нацисти осмислювали і ставились до здійсненого ними з великим переживанням, колосальною рішучістю.

Коли говорять, ніби нацизм – не думка, або, загальніше, стверджують те, що варварство не мислить, то насправді вдаються до прихованої процедури виправдання безневинності. Це одна з форм нинішньої «однодумності», яка насправді знаменує наступ однодумної *політики*. Політика – це мислення, варварство – немислення, отже, жодна політика не варварська. Мета цього силогізму полягає лише в тому, щоб приховати варварство (проте цілком очевидне) капітало-парламентаризму, що детермінує наше життя сьогодні. Щоб скинути таку полуду з очей, треба довести, за допомогою свідчень століття, що нацизм – це певна політика, певна думка.

Тоді мені закинуть: ви не хочете бачити, що Зло втілюють насамперед нацизм та на додачу сталінізм. Я доводжу, що, навпаки, визначаючи їх як форму думки чи політики, я дістаю засоби для судження, а ви, гіпостазуючи судження, врешті-решт, забезпечуєте їм повернення.

Насправді, моральне рівняння, що ототожнює Зло і нацистське (чи сталінське) «немислиме», – пригасла теологія. Адже ми здавна успадкували теологічне ототожнення Зла з небуттям. Коли фактично Зло існує, коли є онтологічна позитивність Зла, виходить, що його творець – Бог і Злу треба відмовити в будь-якому бутті. Ті, хто заявляє, буцімто нацизм – це не мислення або (на противагу їхній «демократії») це не політика, воліють лише ту думку і ту політику звільнити від відповідальності. Себто приховати таємну й глибинну спорідненість між політичним реальним нацизму і так званою демократичною безневинністю.

Одна з істин століття полягає в тому, що демократичні союзники у війні проти Гітлера майже не переймалися з приводу масових винищень. Із погляду стратегії вони перебували у війні проти німецького експансіонізму, але зовсім не проти нацистського режиму. З погляду тактики (частота нападів, місця бомбардувань, секретні вилазки тощо) жодне з їхніх рішень не мало на меті перешкодити або принаймні зменшити масштаби нищення. До того ж вони дуже скоро

й розлого про них дізналися*. Так само й сьогодні нашим демократіям, таким гуманітарним, коли йдеться про бомбардування Сербії та Іраку, практично байдуже знищення мільйонів африканців через хворобу СНІД, яку вони в Європі та Сполучених Штатах можуть контролювати і контролюють; але, зважаючи на свою економіку та власність, комерційне право й фінансові пріоритети, чітко зважені й осмислені імперіалістичні резони, вони не допомагають медикаментами африканцям, що помирають. Тільки білим демократам. В обох випадках справжня проблема століття – це поєднання «демократій» і того, що згодом вони визначать як свого Іншого: варварство, за яке вони не несуть відповідальності. Тільки так, а не інакше, щодо цього питання, можна вибудувати деякі істини.

Логіка цих істин передбачає, що їхній суб'єкт або, інакше кажучи, дієву операцію визначають у самій роботі заперечення того чи іншого фрагмента реального. Саме це ми й спробуємо застосувати до століття.

Моя ідея полягає в тому, щоб ми якомога ближче трималися суб'єктивностей століття. Не якоїсь окремої суб'єктивності, а особливої суб'єктивності, що співвідноситься зі століттям як таким. Спробувати перевірити, чи синтагма «XX століття», не зважаючи на простий емпіричний обраху-

---

* Стосовно інформації, яку передавали союзникам щодо знищення та газових камер, можна зокрема звернутися до важливої книги Рудольфа Врба й Алена Бестика «Я звільнився з Аушвиця», яка перекладена з англійської (Rudolf Vrba, avec Alan Bestic, *Je me suis évadé d'Auschwitz*, Paris, Ramsey, 1998).

Ці дані добре доповнює стаття Сесиль Вінтер «Чому слово “єврей” перестали вимовляти» (Cécile Winter, «Ce qui a fait que le mot *juif* est devenu *imprononçable*»). Ця розвідка, з-поміж іншого, коментує, як монтажування фільму Клода Ланцмана «Шоа» уникає деяких фраз Рудольфа Врба.

Фундаментальною працею про нацистський геноцид залишається книга Рауля Гілберга «Знищення євреїв у Європі» (Raul Hilberg, *La Destruction des Juifs d'Europe*, 1961, éd. Fayard, 1988).

Загальний огляд проблем, які висувують перед думкою наслідки політики нацизму, а також ревізіонізм, що заперечує газові камери, пропонує колективна праця за редакції Наташі Мішель «Слово на вустах теперішнього. Негаціонізм: історія чи політика?» (*Paroles à la bouche du présent: le négationnisme, histoire ou politique?*, Éditions Al Dante, 1997).

Кінець безкоштовного
уривку. Щоби читати
далі, придбайте, будь
ласка, повну версію
книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ